

Majda Travnik Vode

Niko Grafenauer: *Žabja radijska postaja: sleherni večer oddaja.*

Ilustriral Marjan Manček. Ljubljana: Založba Grafenauer, 2011.

Niko Grafenauer, eno največjih imen sodobne slovenske literature, že skoraj petdeset let ustvarja tudi za otroke in mladino in že od *Pedenjpeda* (1966), svoje prve pesniške zbirke za otroke, velja (tudi) za klasika otroške poezije. Brezčasnega Pedenjpeda je zasnoval pri rosnih 26 letih, po lastnih besedah pa ga je nosil s seboj že precej pred tem, kot navdih za poimenovanje nadvse prikupnega otroškega lika pa mu je služila Levstikova pesmica *Pedenj-človek, laket-brada, kako sta se metala*.

Pravzaprav je zanimivo, da so za otroke že od nekdaj pisali številni najuglednejši slovenski pesniki in pri tem ustvarili nekaj človeških in živalskih literarnih junakov, ki so postali avtonomen del naše literarne in kulturne dediščine; tako je Oton Župančič ustvaril Cicibana, Srečko Kosovel našo belo mačico in medvedke sladkosnedke, Anica Černejeva hruško debeluško in hi konjička, Kajetan Kovič mačka Murija, Tone Pavček Čurija Murija, Dane Zajc Zakaja in Vprašaja, Saša Vegri pa prav posebne mame, očke in otroke. Kot da bi se velikim pesnikom vstopanje v kraljestvo otroške domišljije in osvajanje pozornosti najmlajših bralcev in poslušalcev zdelo poseben privilegij; seveda pa je mogoče, da sta pesnik in otrok povezana še kako drugače ...

Dejstvo, da za slovenske otroke že od nekdaj pišejo tudi največji, pa tako pomembno vpliva na tovrstno pesniško in prozno ustvarjalnost: izredno visok kriterij, ki je bil vzpostavljen že na samem začetku, se sicer v današnji komercialni poplavi takšne in drugačne otroške plaže (o tem smo se lahko prepričali tudi na zadnjem knjižnem sejmu) večkrat pošteno trese in maje ter se ga v imenu založniškega zaslužka na vse načine skuša izrjaviti, oskubsti in prestaviti precej nižje, vendar se kljub vsemu zdi, da je na nekem nivoju skupne zavesti še vedno tako močno zasidran, da se z njim ne da pomesti in tako vsaj najpomembnejše založbe večinoma

ohranjajo visoko jezikovno, formalno in tudi likovno podobo literature za najmlajše in mlade. Čeprav se pisateljem in pesnikom za otroke in mladino večkrat zdi, da so nekoliko odrinjeni, in jih moti, da jih opredeljujemo kot 'mladinske' in 'otroške' pisatelje, je veliki večini bralske javnosti jasno, da lahko dobro literaturo za otroke in mladino pišejo le veliki mojstri.

Kot dolgoletni urednik otroške in mladinske literature pri Mladinski knjigi je Niko Grafenauer tudi sam pomagal precejati dobra in slaba otroška in mladinska besedila, pri tem pa tudi kot pesnik ves čas držal najvišjo kakovostno raven pesniškega ustvarjalnega izraza. Njegova otroška poezija je tako kot poezija za odrasle zaznamovana s številnimi izvirnimi, igri-vimi novimi besedami in skovankami (Pedenjped, avtozaver, Majhnica, kokosenzacija ...) in tudi sicer je njegov jezik kot brneč bron izbrušen na najvišjo pesniško frekvenco, njegove otroške pesmice kar prekipevajo od jezikovne ustvarjalne energije, sočnosti in notranje napetosti, vse je ubrano, uglaseno, vse poje, zveni, lahkotno, zračno in sončno – skratka celična struktura teh pesmi je zelo sorodna koži, v kakršni živijo njihovi naslovniki, otroci ... Zvočne, izbrane besede se družijo z dolgo ali kratko verzno vrstico, rimami, refreni, kitice (najraje štirivrstičnice) se organsko prelivajo druga v drugo, z zvenom in pomenom, tako da na koncu pesem izzveni kot vsebinska in zvočna celota.

Zato je vsaka izdaja Grafenauerjeve poezije praznik, četudi gre le za izbor že objavljenih del kot pri *Žabji radijski postaji*. Morda bi bilo ob tem treba dodati le še to, da je pesnik ob svoji šestdesetletnici leta 2000, ko sta hkrati izšli njegovi antologiji za odrasle (*Dihindih*) in otroke in mladino (*Kadar glava nad oblaki plava*), na predstavitvi dejal, da je z otroško in mladinsko poezijo prišel "na rob" (Delo, 14. 3. 2001). Seveda ne moremo vedeti, kaj natančno je s tem mislil, vendar je dejstvo, da že zelo dolgo (zdi se, da nekako od leta 1990) ni izšlo nobeno njegovo novo otroško ali mladinsko pesniško delo. (Grafenauer je tem v obdobju sicer napisal nekaj zgdbic za otroke, zlasti o dekllici Majhnici.)

V *Žabji radijski postaji* v velikem slikaniškem formatu najdemo osem že objavljenih pesmi: *Žabji radio* (objavljen v zbirki *Sonce nad vodometi*, 1984), *Spor* (Pedenjped, 1966), *Srake* (Pedenjped, 1966), *Žaba* (Pedenjped, 1966), *Nezgoda* (*Sonce nad vodometi*, 1984), *Svatba* (Pedenjped, 1966), *Zvezdogledi* (*Kaj ima sonce najraje*, 1979) in *Kaj je na koncu sveta?* (*Kaj ima sonce najraje*, 1979). Knjiga nosi naslov po začetnih dveh verzih iz pesmi *Žabji radio*. Čeprav gre torej za nekakšno kompilacijo, je izbor narejen tako, da deluje kot uravnotežena celota, saj v vseh pesmih v glavnih vlogah nastopajo živali s precej počlovečenimi značajskimi lastnostmi. Največ je žab in srak, tu pa so tudi slon, miška, murni, žirafa

in vrana (ki se kot v kakšni tipični slovenski pravdi z žabo spre na žive in mrtve, ko pa ju vprašajo, čemu, odvrneta: "Sva pozabila!"). Ne manjka niti zabavna nezgoda, ko miška pohodi slona, mu zlomi prst na nogi in ga nato s šopkom lilij sočutno obiše v bolnišnici, še bolj izvirna pa je pesem o zvezdogledih žirafah, ki so s svojimi dolgimi vratovi med vsemi živalmi najbliže zvezdam, knjigo pa učinkovito in duhovito zaključí kviz o tem, kaj je na koncu sveta, ki si ga (nekako tako kot ljudje) vsaka žival razlaga po svoje, žaba pa pribije: "... tam je velik počen lonec, v njem je vsake zgodbe konec."

Izstopajoča odlika knjige so odlične ilustracije Marjana Mančka, s katerim sta s pesnikom že dolgo v plodni navezi, saj je Manček ilustriral največ Grafenauerjevih del, zdi pa se, da ni imel še nikoli na voljo tako velikega formata. Ilustrator samozavestno in prepričljivo zavzame ogromen prostor, ki ga ima na voljo, ter ustvari močne domišljajske podobe, ki bodo radovedne otroške oči gotovo posrkale globoko v svoje lastno sporočilo in sporočilo pesmi, ki jih ilustrirajo.

Ob vsem naštetem se na koncu pojavi le še nekoliko nenavadno vprašanje, neznanica, ki s pesnikom in njegovim delom pravzaprav nima neposredne zveze. Knjiga je bila letos nominirana za nagrado desetnica, ki je bila ustanovljena leta 2004 v okviru mladinske sekcije pri Društvu slovenskih pisateljev, njen pokrovitelj pa je Prešernova družba. Nagrada desetnica se po definiciji podeljuje za izvirno slovensko otroško ali mladinsko delo, ki je nastalo v zadnjih treh letih in ga je napisal član društva. Ni torej povsem jasno, po kakšnem kriteriju je bila zanjo nominirana tudi *Žabja radijska postaja*, saj je polovica pesmi v nji iz zbirke *Pedenjped* iz davnega leta 1966, dve pesmi sta iz leta 1979, najmlajši pa sta iz leta 1984. Očitno imajo knjige, kot so vedeli že stari, res svojo usodo ...